

را همان ستون توبه دانسته‌اند. اما درست آن است که تخت رسول خدا گاه کنار ستون توبه و گاه کنار ستون سریر بوده است.^۱ ایوب صبری پاشا و احمد بن عبدالحمید بر این باورند که تا پیش از توسعه مسجدالنبی که پس از غزوه خبیر انجام شد، اعتکاف پیامبر کنار ستون توبه صورت می‌پذیرفت و سپس به کنار ستون سریر منتقل شد.^۲ پس از قرار گرفتن نیمی از این ستون درون شُبَاک (پنجره‌ها) که به فرمان ملک ظاهر بئیرس (حک: ۸۲۵-۸۴۲ق.) از ممالیک مصر ساخته شد، مردم از تبرک جستن به آن محروم شدند.^۳ بر روی این ستون عبارت «هذه اسطوانة السریر» نوشته شده^۴ و بر پایه پاره‌ای روایات، تبرک به آن مستحب است.^۵

◀ منابع

اخبار المدینه: ابن زبالة (م. ۱۹۹ق.)، به کوشش صلاح عبدالعزیز، السعودی، مرکز بحوث و دراسات المدینه، ۱۴۲۴ق؛ تاریخ و آثار اسلامی مکه مکرمه و مدینه منوره: اصغر قائدان، تهران، مشعر، ۱۳۸۶ش؛ التعریف بما أنست الهجرة من معالم دار الهجرة: محمد المطری (م. ۷۴۱ق.)، به

۱. تعمیر و توسعه مسجد شریف نبوی، ص ۷۴؛ موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۳۰.
۲. مرآة الحرمين، ج ۳، ص ۲۳۵-۲۳۶؛ عمدة الاخبار، ص ۹۹-۱۰۰.
۳. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۴.
۴. مرآة الحرمين، ج ۳، ص ۲۳۵-۲۳۶.
۵. الغدير، ج ۵، ص ۱۲۴.

کوشش محمد عبدالمحسن، مدینه، دار الهجرة، ۱۴۲۶ق؛ تعمیر و توسعه مسجد شریف نبوی: ناجی محمد حسن، ترجمه: آیتی، مشعر، ۱۳۸۷ش؛ الدرّة الثمينة فی اخبار المدینه: محمد بن محمود النجار (م. ۶۴۳ق.)، به کوشش صلاح الدین، مرکز بحوث و دراسات المدینه، ۱۴۲۷ق؛ عمدة الاخبار فی مدینة المختار: احمد بن عبدالحمید، به کوشش محمد الطیب، المدینه، المكتبة العلمية؛ الغدير: الامینی (م. ۳۹۲ق.)، بیروت، دار الكتاب العربی، ۱۳۸۷ق؛ المسجد النبوی عبر التاريخ: محمد السید الوکیل، دار المجتمع، جدّه، ۱۴۰۹ق؛ المعالم الاثيرة: محمد محمد حسن شراب، ترجمه: حمید رضا شیخی، مشعر، ۱۳۸۳ش؛ موسوعة مرآة الحرمين الشریفین: ایوب صبری پاشا (م. ۲۹۰ق.)، ترجمه: محمد عرب، قاهره، دار الافاق العربیه، ۱۴۲۴ق؛ موسوعة مكة المكرمة و المدینة المنوره: احمد زکی یمانی، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۹ق؛ وفاء الوفاء: السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۴ق.

سید محمود سامانی

استوانه عایشه: نام ستونی در مسجدالنبی

این ستون از ستون‌های روضه النبی است که از سوی منبر پیامبر ﷺ و قبر شریف رسول خدا ﷺ ستون سوم به شمار می‌آید و کنار

ع اخبار المدینه، ص ۱۰۱؛ التعریف بما أنست الهجرة، ص ۹۱؛ الدرّة الثمينة، ص ۲۹۶.

شناخته می‌شود؛ زیرا مهاجران مکی کنار آن به گفت‌وگو می‌نشستند. از این رو، آن‌جا را «مجلس مهاجران» نیز می‌گفتند. ^۶ برخی از آن به «استوانه مُخَلَّقه» * یاد کرده‌اند؛ زیرا این ستون نیز مانند ستون مخَلَّقه، با «خَلوق» خوشبو می‌شده است. ^۷ اکنون بالای آن به خطی زیبا عبارت «هذه اسطوانة عایشه» نوشته شده است. ^۸ (تصویر شماره ۱۱)

بر پایه روایاتی، دعا نزد این ستون مستجاب است. ^۹ گویند برخی صحابه نزد آن نماز می‌گزارند. ^{۱۰} برخی از خلفا و نیز ابن زبیر و فرزندش عامر نیز کنار آن نماز گزارده‌اند. ^{۱۱}

منابع

اخبار المدینه: ابن زبالة (م. ۱۹۹ق.)، به کوشش صلاح عبدالعزیز، السعودی، مرکز بحوث و دراسات المدینه، ۴۲۴ق؛ تاریخ و آثار اسلامی مکه مکرمه و مدینه منوره: اصغر قائدان، مشعر، ۱۳۸۶ش؛ التعریف بما أنست الهجرة من معالم دار الهجرة: محمد المطری (م. ۷۴۱ق.)، به کوشش محمد عبدالمحسن، مدینه، دار الهجرة، ۴۲۶ق؛ الدرّة الثمینة فی اخبار المدینه:

۶. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۷۶؛ موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۴۳.
۷. اخبار المدینه، ص ۱۰۰؛ المعالم الاثیرة، ص ۴۴؛ وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۷۷.

۸. موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۴۳.

۹. الدرّة الثمینة، ص ۲۹؛ التعریف بما أنست الهجرة، ص ۹۱.

۱۰. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۷۶؛ التذیر، ج ۵، ص ۱۲۴؛ الزیارة فی

الکتاب و السنه، ص ۴۰.

۱۱. اخبار المدینه، ص ۱۰۱.

محراب فعلی قرار دارد. به دیگر سخن، استوانه عایشه وسط استوانه‌های اصلی قرار دارد و میان آن تا منبر پیامبر ﷺ دو ستون و میان آن و قبر شریف نیز دو ستون و نیز میان قبله تا محراب کنونی دو ستون فاصله است و از هر طرف سومین ستون به شمار می‌آید و در کنار ستون توبه * و سَریر * قرار دارد. ^۱

در وجه نام‌گذاری آن اختلاف است. مشهور آن است که چون عایشه دربارہ فضیلت نماز گزاردن کنار آن روایتی از پیامبر ﷺ گزارش کرده، به این نام خوانده شده است. ^۲ شاید هم به این سبب باشد که عایشه از آن خبر داده و مکانش را معین کرده است. ^۳ برخی نیز بر این باورند که این نام پس از عایشه برگرفته شده است. ^۴

نام دیگر این ستون «قرعه» است. سبب این نام‌گذاری را چنین دانسته‌اند که عایشه از پیامبر خدا ﷺ روایت کرده است: در مسجد من، نزد این ستون، جایگاهی است که اگر مردم پاداش و فضیلت نماز در آن را بدانند، برای نماز خواندن در آن‌جا قرعه خواهند زد. ^۵

این ستون به نام «استوانه مهاجران» نیز

۱. تاریخ و آثار اسلامی، ص ۱۹۱.

۲. مجمع الزوائد، ج ۴، ص ۹؛ المعجم الاوسط، ج ۱، ص ۲۶۴.

۳. اخبار المدینه، ص ۱۰۱؛ التعریف بما أنست الهجرة، ص ۹۱؛ الدرّة الثمینة، ص ۲۹۶.

۴. موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۴۳.

۵. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۷۶؛ موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۴۳.

محمد بن محمود النجار (م. ۶۴۳ ق.)، به کوشش صلاح الدین، مرکز بحوث و دراسات المدینه، ۱۴۲۷ ق؛ الزیارة فی الکتاب و السنه: جعفر سبحانی؛ الغدیر: الامینی (م. ۱۳۹۰ ق.)، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۶ ش؛ المعالم الاثیره: محمد محمد حسن شراب، ترجمه: شیخی، مشعر، ۱۳۸۳ ش؛ المعجم الاوسط: الطبرانی (م. ۳۶۰ ق.)، قاهره، دار الحرمین، ۱۴۱۵ ق؛ جمع الزوائد: الهیثمی (م. ۸۰۷ ق.)، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۰۸ ق؛ موسوعة مكة المكرمة و المدینة المنوره: احمد زکی یمانی، مؤسسه الفرقان، ۱۴۲۹ ق؛ وفاء الوفاء: السمهودی (م. ۹۱۱ ق.)، به کوشش السامرائی، مؤسسه الفرقان، ۱۴۲۲ ق.

سید محمود سامانی

استوانه علی علیه السلام ← استوانه محرس

استوانه قرعه ← استوانه عایشه

استوانه محرس: جای نگهبانی امام

علی علیه السلام از رسول خدا در مسجدالنبی صلی الله علیه و آله

محرس از ریشه «ح - ر - س» به جای نگهبانی و حراست گفته می‌شود. ^۱ این ستون از سوی شمال، پشت ستون توبه و برابر خانه پیامبر صلی الله علیه و آله که اکنون مرقده مطهر ایشان است، قرار دارد و رسول خدا صلی الله علیه و آله از در برابر آن برای

۱. لسان العرب، ج ۶ ص ۴۸، «حرس».

گزاردن نماز به مسجد وارد می‌شد. ^۲ سمهودی آن را نخستین ستون ردیف سوم ستون‌ها خوانده، به اعتبار آن که ردیف برابر محراب نبی، صف اول برای استوانه‌ها از مشرق به مغرب در روضه مطهره است. ^۳ اکنون نیمی از این ستون در کنار روضه مطهره و درون شبکه (پنجره) قرار گرفته و به رغم فضیلت آن، زائران از فیض نماز گزاردن کنار آن، محروم هستند. ^۴

این ستون از آن رو بدین نام شهرت یافت که علی بن ابی طالب علیه السلام کنار آن برای نگهبانی از پیامبر صلی الله علیه و آله قرار می‌گرفت. ^۵ بر پایه گزارش‌هایی، تا هنگام نزول آیه ﴿... وَاللَّهُ يَعِصْمُكَ مِنَ النَّاسِ...﴾ (مائده/۵، ۶۷) نگهبانی از رسول خدا صلی الله علیه و آله ادامه داشت و پس از آن، به فرمان ایشان نگهبانی پایان یافت. به گزارش برخی منابع، حفاظت از رسول خدا به علی علیه السلام اختصاص نداشته؛ اما از این جهت که وی به لحاظ قرابت نسبی و سببی و نیز نزدیک بودن محل سکونتش به پیامبر صلی الله علیه و آله در حفاظت از ایشان اهتمام بیشتر داشته، اقدام او نمایان‌تر بوده است. ^۶ روی این ستون که با عنوان

۲. التعریف بما أنست الهجره، ص ۹۲.

۳. موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۲۷.

۴. المعالم الاثیره، ص ۴۰.

۵. التعریف بما أنست الهجره، ص ۹۲؛ وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۵.

۶. موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۲۷.